

Karolina Kwak
Uniwersytet Jagielloński

Narzędzie: LEKTURA OBOWIĄZKOWA

Jan Brzechwa, *Akademia Pana Kleksa*.

Akademia Pana Kleksa jest dla dziecięcego czytelnika lekturą atrakcyjną. Decyduje o tym wiele czynników, chociażby zmieniający się narratorzy, będący również bohaterami, którzy są dla dziecka przekonujący: rówieśnik – Adam, szpak Mateusz czy szalony Pan Kleks – z jednej strony bardzo wyrazisty, z drugiej niedookreślony, niekompletny, płynny, zmienny. Uwagę małego czytelnika przykuwa połączenie fantastyki z realizmem, generujące bogactwo znaczeniowe i stwarzające pole dla twórczych działań. Charakterystyczna dla baśni walka dobra ze złem, istnienie równoległych światów czy niedookreśloność, np. symboliczne znaczenie wilków czy postaci Alojzego, sprawia, że szkoła Pana Kleksa staje się tajemniczą przestrzenią, w której dzieci chciałyby przebywać.

Ten właśnie potencjał dobrze jest wykorzystać, planując lekcje. Wyobraźnia dziesięciolatków sprawia, że uczniowie natychmiast odnajdują się w sytuacjach analogicznych do tych opisanych w książce. A że szkoła bywa dla nich czasem męcząca, chętnie przenoszą się na zajęcia przełamujące rutynę. Lekcja polskiego, podczas której można wyjść z ławki, a nawet z klasy? Dlaczego nie, skoro uczniowie Pana Kleksa uczyli się geografii, biegając. Ucząc, wychowanych na kulturze obrazkowej, a więc postrzegających świat przez „pryzmat skanu”, nie tekstu, małych odbiorców kultury, w tym także książki, trzeba używać podstępów. Lekcja kleksografii może być tego przykładem. Wykorzystując potencjał własnej wyobraźni oraz inteligencji, uczniowie tworzą mapę asocjacyjnych połączeń, by następnie ją opisać i ocenić. Te dwa ostatnie działania z pewnością zajmują mniej czasu, niż stworzenie kleksowego arcydzieła, lecz, dzięki twórczemu zaangażowaniu, stają się zdecydowanie bardziej efektywne od tych, które byłyby pozbawione czynności uruchamiających kreatywność. Są też naturalną konsekwencją poprzedzającej je aktywności – tworzę coś wyjątkowego, chcę być oceniony / oceniona, i chętnie przyjrę się pracom koleżanek i kolegów (porównam je z własną).

Chęć przełamывania schematów, wytrącania z utartych torów, jest punktem wyjścia dla prezentowanego cyklu lekcji. Takie podejście wydaje się skuteczne w **dzisiejszej polskiej szkole**, w której klasy są bardzo zróżnicowane, nie tylko pod względem możliwości uczniów, rodzajów inteligencji¹, predyspozycji do uczenia się z wykorzystaniem odmiennych bodźców: słuchowych, wzrokowych, dotykowych, emocjonalnych; ale także ze względu na wiek (konsekwencja decyzji sprzed kilku lat o objęciu sześciolatków obowiązkiem szkolnym) czy narodowość. To ostatnie zjawisko najłatwiej zaobserwować w dużych miastach – niektóre klasy nawet w 30 procentach składają się z uczniów należących do mniejszości narodowych (najczęściej Ukraińców i Rosjan, ale także Wietnamczyków, Niemców i innych). Jak stworzyć wszystkim uczniom warunki do efektywnego uczenia się? Wydaje się, że *Akademia Pana Kleksa* jest lekturą, która sprzyja budowaniu wśród uczniów dobrej atmosfery oraz formułowaniu różnorodnych zadań, wykorzystujących wielość dziecięcych potencjałów.

„Ciekawość człowieka jest podstawowym źródłem poznawania i działania”.
(Julian Piotr Sawiński *Sposoby aktywizowania uczniów w szkole XXI wieku*)

Zadania motywujące do przeczytania lektury:

1. Kuferek Pana Kleksa

Jak rozbudzić ciekawość?

Wystarczy zamknięta w dłoni piłeczka pingpongowa „udająca” oko (Ambrożego Kleksa). Z jednej strony rysujemy pisakiem tęczówkę. Kiedy otwieramy dłoń, uczniowie mogą zobaczyć tylko białą część sfery. Tę, która znajduje się po przeciwnej stronie, możemy pokazać im w lusterku (lusterka odbijały sny chłopców z Akademii). Swoje prawe oko Pan Kleks wysłał na Księżyc. W jaki sposób tam dotarło? Co zobaczyło? Jakie skarby i dziwne

¹ Zgodnie z teorią inteligencji wielorakich opracowaną przez amerykańskiego psychologa Howarda Gardnera inteligencja jest dynamiczna i wielopłaszczyznowa. Dzieli się na: językową, logiczno-matematyczną, przestrzenną, muzyczną, cielesno-kinestetyczną, przyrodniczą, interpersonalną i intrapersonalną. Indywidualnie i w różnym stopniu ukształtowane odmiany inteligencji tworzą niepowtarzalne profile, które dynamicznie zmieniają się wraz z rozwojem jednostki; można je rozwijać poprzez różnorodne ćwiczenia.

przedmioty mogłyby znaleźć się w kuferku profesora? Niech uczniowie, podczas czytania książki, zgromadzą wyjątkowe przedmioty i zamkną je w pudełku (kuferku Pana Kleksa).

Przygotowane pudełka można wykorzystywać na wiele sposobów – albo jako przypomnienie treści – na pierwszej lekcji, zamiast kartkówki; albo podczas lekcji podsumowującej. Kiedy na wykonanie zadania zdecyduje się wiele osób, warto poświęcić całą lekcję na prezentację prac (temat zajęć może brzmieć: **Wyzwanie całkiem nowe – kufarki lekturowe.**)

Zadanie daje szansę wszystkim uczniom na zdobycie uznania klasy. Chętnie decydują się na nie uczniowie, którzy nie lubią pisać, jak również ci z talentem plastycznym. Liczy się pomysłowość (np. pudełko może być spore albo miniaturowe), choć przedmioty i ich zastosowanie są w książce dość precyzyjnie opisane. Warto podkreślić, że, ze względu na baśniowy charakter książki, jedne przedmioty mogą „udawać” inne; kufarki mogą zawierać gry, opisy snów, informacje o uczniach Akademii itp.

2. Potrawy na wszystkie kolory dni

Dlaczego kuchnia jest przestrzenią dla osób twórczych?

Kuchnia była ulubioną, najbardziej magiczną przestrzenią w Akademii, bardziej miejscem eksperymentowania niż gotowania. Pan Kleks wyczarowywał w niej rozmaite potrawy, przeprowadzał doświadczenia chemiczne, czarował kolorami („Niebieska farba jest kwaśna, zielona jest słodka, czerwona jest gorzka, żółta jest słona, natomiast z różnych połączeń farb powstają smaki pośrednie”²). Nikt poza profesorem nie miał do niej dostępu.

Realizacja zadania może przybrać różne formy zestawu najbardziej szalonych, niecodziennych przepisów, „kulinarnych” odkryć (zapisanych ręcznie lub wydrukowanych). Może być książką, zamkniętymi w pudełku luźnymi kartkami, prezentacją, notatnikiem. Może zawierać instrukcje wykonania i sposoby serwowania potraw; być ozdobiona rysunkami lub jakimś wymyślonym kodem.

Realizacja zadania stwarza szansę na wykorzystanie potencjału dziecięcej fantazji – wymyślanie rebusów, przypisywanie smaków kolorom, zapisywanie ciekawych instrukcji, rysowanie planów. To zadanie sprzyja pracy w grupach, których skład nauczyciel może podpowiedzieć (lub uzupełnić), wiedząc, kto mógłby czuwać nad poprawnością ortograficzną

² Tamże, s. 48.

pracy, kogo można uczynić odpowiedzialnym za stronę graficzną, czyje pomysły zainspirują innych, a kto dobrze sprawdzi się w zorganizowaniu materiałów.

3. Dziennik uczeniwy Ambrożego K.

Jak widzieć więcej?

Chociaż szkoła Pana Kleksa jest światem bez dziewczyn, warto ten schemat przełamać. Można opowiedzieć uczniom legendę o Nawojce, być może stanie się ona wskazówką, jak umieścić dziewczynkę w niedostępnym dla nich, z woli autora, świecie chłopców. Ważne, by wydarzenia opisane z perspektywy uczeniwy były spójne z opowiadanymi przez Adasia Niezgódkę. Zapisane w dzienniku spostrzeżenia, opinie powinny się jednak różnić od przedstawionych w książce – nie z tego powodu, że ich autorką jest dziewczynka, ale dlatego, że każdy z nas jest inny i w odmienny sposób postrzega świat. Warto to pokreślić. Zadania mogą się podjąć zarówno dziewczynki, jak i chłopcy.

Scenariusze lekcji

Temat: Gdy nic Ci nie mówi słowo „brzechwa”, swoją niewiedzą się nie chwal.

(**Uwaga:** Realizacja tematu może zająć od jednej do dwóch jednostek lekcyjnych, w zależności od zaangażowania i pomysłowości uczniów.)

Cel:

Podczas tej lekcji uczniowie mają poznać ciekawostki związane z życiem Jana Brzechwy oraz dostrzec odbicie życiowych doświadczeń autora w tekście lektury. Przypominają sobie informacje o świecie przedstawionym lektury. Zdobywają wiedzę, ucząc się ze sobą współpracować i wykorzystując indywidualny potencjał. Wykonując zadania, w atmosferze zabawy, sprawdzają swoją znajomość lektury i stopień jej zrozumienia.

Merrill Harmin w książce *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki* zwraca uwagę na cztery ważne aspekty, gwarantujące efektywność lekcji („reguła 4U”): uruchomienie uwagi,

ukierunkowanie uwagi, utrzymanie uwagi, „ukończenie” lekcji. Poszczególne działania towarzyszą kolejnym fazom lekcji. Uruchomieniu uwagi sprzyja np. sformułowanie intrygującego tematu, zapisanie otwierającego rozmowę pytania, opowiedzenie anegdoty, wyświetlenie internetowego memu, filmu, obrazka – zaproponowanie czegoś, co skłoni uczniów do zadawania pytań, zaintryguje ich.

Nauczyciel przed lekcją przygotowuje:

- kolorowe (takie łatwiej będzie uczniom znaleźć) kartki z informacjami I-IX, które umieszcza w różnych częściach klasy, w miarę możliwości również poza salą lekcyjną;
- pudełko z przedmiotami, które uczniowie będą mogli połączyć z treścią lektury;

motyle – „nieodzowna część pożywienia” Pana Kleksa, na drugie śniadanie nie jadał nic innego,
atrament – lekcje kleksografii,
kluczyk – do zamkniętych pokojów lub furtek prowadzących do bajkowych światów,
krawat (żółty w zielone grochy) – noszony za karę przez niegrzecznych lub nieuczących się uczniów,
oko – prawe oko Pan Kleks wysłał na Księżyc
kulki z kolorowego szkła – Pan Kleks zjadał je na pierwsze śniadanie, popijając płynem przywracającym pamięć,
globus (pilka zrobiona z globusa) – na lekcję geografii
piegi – „działają na rozum i chronią od kataru”
kolorowe farby – do malowania potraw
guzik – od czapki bogdychanów

- fragmenty tekstu *Akademii* z opisem wyglądu Pana Kleksa (fragmenty 1-2);
- prezentację (załącznik).

Faza wstępna (ok. 10 min.)

Na początku lekcji, przed zapisaniem tematu, nauczyciel demonstruje przyniesione pudełko. Może sam wyjmować z niego przedmioty lub poprosić o to uczniów. **W każdej klasie jest przynajmniej jedno dziecko, któremu trudniej jest skupić uwagę przez dłuższy czas, które szybko się nudzi. Można poprosić o pomoc właśnie taką osobę albo zaangażować więcej uczniów (dobrze sprawdzą się w tym zadaniu ruchowcy).**

Pozostali uczniowie odgadują nazwy i przeznaczenie przedmiotów, a także przytaczają historie, w których one występują.

Działania towarzyszące tej części lekcji. **Nauczyciel wybiera sposób przekazywania informacji o przedmiocie, uwzględniając predyspozycje uczniów:**

1. Kalambury (ruchowcy).

Wybrany przez nauczyciela uczeń podchodzi do pudełka, nauczyciel wskazuje jeden przedmiot. Uczeń, bez użycia słów, za pomocą gestów, przekazuje informację pozostałym. Gdy hasło zostanie odgadnięte, uczniowie podają wszystkie zapamiętane informacje na jego temat.

2. Informator (osoby, które chętnie się wypowiadają i wykazują się zdolnością do definiowania pojęć).

Tym razem, bez podawania nazwy przedmiotu, lecz za pomocą słów, uczeń charakteryzuje przedmiot, np. „Był żółty w zielone grochy. Nosili go za karę nieuczący się lub niegrzeczni uczniowie.”

3. Z zamkniętymi oczami

Nauczyciel zakrywa pudełko materiałem tak, by uczeń nie mógł zobaczyć przedmiotów, wkładając ręce do pudełka. Dotyka przedmiotu i opowiada o tym, co czuje, np. „To jest okrągłe, średniej wielkości, zrobione z jakiegoś miękkiego tworzywa...” Reszta klasy próbuje odgadnąć, co to takiego. Na końcu przedmiot zostaje wyciągnięty z pudełka, a uczniowie przekonują się, czy mieli rację.

Faza zaangażowania (ok. 15 min.)

Działania uczniów:

W myśl zasady, że podczas lekcji uczniowie nie muszą wykonywać tych samych zadań, warto – kierując się ich predyspozycjami, przydzielić dzieciom różne aktywności.

Niech kinestetycy szukają informacji umieszczonych na kolorowych kartkach w różnych miejscach klasy, na korytarzu przy klasie.

Informacje, zapisane na kolorowych kartkach (opracowane na podstawie książki Mariusza Urbanka pt. *Brzechwa nie dla dzieci* oraz *Encyklopedii staropolskiej* Zygmunta Glogera) zostają rozłożone w różnych miejscach Uczniowie otrzymują kartki z poleceniami, np.:

1. Znajdźcie zapisane na zielonych kartkach informacje o autorze *Akademii Pana Kleksa*.
2. Przeczytajcie je i postarajcie się zapamiętać jak najwięcej szczegółów.
3. Zastanówcie się, w jaki sposób można by zaprezentować zdobyte informacje w formie pantomimy (za pomocą gestów, ruchów ciała). Spróbujcie przekazać w ten sposób niektóre z nich koleżankom i kolegom.

INFORMACJE:

I. Janek Lesman miał siostrę Halinkę.

II. Janek kolekcjonował guziki. Kiedyś, za to, że odciął guzik od płaszcza urzędnika, mama zamknęła go w ciemnym pokoju. Ojciec wszedł do pomieszczenia przez okno i odsiedział karę razem z synem.

III. Ojciec Aleksander był dla dzieci wielkim autorytetem. Opowiadał im o historii (starożytnej, średniowiecznej, dziewiętnastowiecznej), tłumaczył trudne zagadnienia z chemii i fizyki, wymyślał dla nich matematyczne łamigłówki.

IV. Ojciec miał bujną czuprynę. Pozwalał dzieciom zwracać się do siebie po imieniu – Olu, Oluniu. (W żaden sposób nie obniżało to jego autorytetu w oczach dzieci. Uwielbiały go.)

V. Kuzynem Jana Brzechwy był poeta Bolesław Leśmian.

VI. Kiedy Jan Lesman zadebiutował (w wieku 17 lat) jako poeta, jego kuzyn Bolesław stwierdził, że nie może być dwóch poetów o tym samym nazwisku i wymyślił dla Jana pseudonim – Brzechwa.

„**Brzechwa**, strzała do łuku lub kuszy, składała się z drewnianego, zwykle okrągłego jesionowego pręta, zwanego brzechwą, na którym osadzone było żeleźce, zwane bełtem”³.

VII. Jan Brzechwa był cenionym adwokatem – znawcą prawa autorskiego.

VIII. Ambroży Kleks ma cechy ojca autora *Akademii*. Jest wyrozumiały, mądry, dobry.

³ Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska*, <https://literat.ug.edu.pl/~literat/glogers/0003.htm>; dostęp: 20.09.2019

IX. Adaś Niezgódka to Jan Brzechwa. Nie lubi krupniku i marchewki; kolekcjonuje guziki.

Niech lubiący rysować oraz obcokrajowcy stworzą (samodzielnie lub w grupach – zwłaszcza jeśli ich zasób słownictwa nie jest jeszcze bogaty) kolorowy portret Pana Kleksa, wykorzystując otrzymane fragmenty tekstu.

Polecenia dla uczniów:

1. Przeczytajcie uważnie otrzymane fragmenty tekstu.
2. Na podstawie pozyskanych informacji wykonajcie portret Pana Kleksa. Postarajcie się, by był zgodny z opisem.
3. Zwróćcie uwagę na szczegóły opisu, takie jak kolory, kształty, liczba kieszeni.
4. Pamiętajcie o estetyce pracy.

Fragmenty:

1. Pan Kleks jest średniego wzrostu, ale nie wiadomo zupełnie, czy jest gruby, czy chudy, albowiem cały tonie po prostu w swoim ubraniu. Nosi szerokie spodnie, które chwilami, zwłaszcza podczas wiatru, przypominają balon; niezwykle obszerny, długi surdut koloru czekoladowego lub bordo; aksamitną, cytrynową kamizelkę, zapinaną na szklane guziki wielkości śliwek; sztywny, bardzo wysoki kołnierzyk oraz aksamitną kokardkę zamiast krawata. Szczególną osobliwość stroju Pana Kleksa stanowią kieszenie, których ma niezliczoną po prostu ilość. W spodniach jego zdołałem naliczyć szesnaście kieszeni, w kamizelce zaś dwadzieścia cztery. W surducie natomiast jest tylko jedna kieszeń, i to w dodatku z tyłu⁴.

2. Głowa Pana Kleksa nie przypomina żadnej spośród głów, które się kiedykolwiek w życiu widziało. Pokryta jest ogromną czupryną, mieniącą się wszystkimi barwami tęczy, i okolona bujną, zwichrzoną brodą, czarna jak smoła⁵.

Wykorzystywanie zdobytych informacji

Nauczyciel wyświetla na tablicy multimedialnej zdjęcia (dołączona prezentacja), które powinny wywołać skojarzenia. Podczas wyświetlania slajdów uczniowie prezentują zdobyte informacje (jeśli się uda, niektóre z nich w formie pantomimy) oraz wykonane portrety Pana Kleksa. Uzupełniają je informacjami, które zgromadzili, czytając książkę.

⁴ J. Brzechwa, *Akademia Pana Kleksa*, Poznań (brak roku wydania), s. 28.

⁵ Tamże, s. 29.

Akademia Pana Kleksa

autor: Jan Brzechwa (Jan Lesman)

Temat:

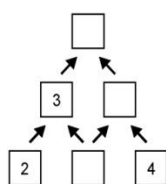
Gdy nie Ci nie mówi słowo „brzechwa”,
swoją niewiedzą się nie chwał.

W jaki sposób przedstawiony na obrazku przedmiot łączy się z autorem lektury?

Łamigłówki

Zapisz liczbę 30 za pomocą trzech jednakowych cyfr i różnych symboli działań arytmetycznych (np. +, -, :)

Kto kolekcjonował guziki?

Temida

– w mitologii greckiej bogini sprawiedliwości, prawa, wiecznego porządku

Jaki związek z lekturą ma marchew?

Czyj to styl?

Co wiesz o kieszeniach w ubraniach Pana Kleksa?

Jakie kolory miały surdut i kamizelka?

Na zdjęciach są umieszczone kolejno:

1. Brzechwa – strzała od łuku lub kuszy (za Encyklopedią staropolską Zygmunta Glogera); pseudonim autora wymyślony przez Bolesława Leśmiana (informacja VI).
2. Łamigłówki... (informacja III) – **łamigłówki sprzyjają skupieniu uwagi, utrzymaniu koncentracji.**

Zapisz liczbę 30 za pomocą trzech jednakowych cyfr i różnych symboli działań arytmetycznych (np. +, -, :) – np. $6 \times 6 - 6$; $33 - 3$;

3. Guziki – kolekcjonował je autor książki oraz jej bohater – Adaś (informacje II i IX). **Przy tym slajdzie warto przypomnieć historię szpaka Mateusza, związaną z guzikiem od czapki bogdychanów. Z pewnością znajdą się uczniowie, którzy zechcą ją opowiedzieć. Otrzymana od doktora Paj-Chi-Wo cudowna czapka bogdychanów (cesarzy chińskich) – mała okrągła czapeczka z czarnego sukna, z dużym guzikiem na czubku – miała moc przemieniania**

każdego, kto ją posiadał, w dowolną istotę. Aby odzyskać swoją postać, należało pociągnąć za guzik. Książę Mateusz zgubił jednak guzik, dlatego pozostał szpakiem, w którego zmienił się, uciekając przed królem wilków.

<http://wmoimstyluwmojejszafie.blogspot.com/2015/08/rzecz-o-guzikach-3.html> (dostęp: 20.09.2019)

4. Waga symbolizuje sprawiedliwość; obok – sędziowski młotek. Jan Brzechwa był adwokatem (informacja VII).

<https://pl.dreamstime.com/obrazy-royalty-free-sprawiedliwość-image2234399> (dostęp: 20.09.2019)

5. Marchew – Adaś Niezgódka, podobnie jak sam autor, nie lubił marchewki i krupniku (informacja IX).

6. Kolorowa czupryna Pana Kleksa – wygląd Pana Kleksa (cytaty z książki, ilustracje wykonane przez uczniów).

7. Garderoba Pana Kleksa: cytrynowa kamizelka, bordowy lub czekoladowy surdut, 41 kieszeni – w spodniach – szesnaście, w kamizelce – dwadzieścia cztery.

Faza podsumowująca

Na sam koniec uczniowie, wykorzystując zdobyte informacje, samodzielnie lub w parach, zapisują w zeszytach po jednym zdaniu o: autorze, Panu Kleksie, Adasiu Niezgódce. Notatka może zawierać również elementy graficzne.

Zadanie domowe: Przynieść na następną lekcję guzik, najbardziej wyjątkowy, jaki uda się znaleźć.

Temat: Tajemnica guzika w historii się zamyka.

Cel:

Uczniowie potrafią wskazać charakterystyczne cechy przedmiotu. Podejmowane działania sprzyjają budowaniu koleżeńskiej postawy oraz wymianie doświadczeń. Dzieci świadomie poznają świat różnymi zmysłami. Redagują opis przedmiotu.

Na tę lekcję każdy uczeń przynosi guzik.

Możemy się spodziewać, że niektórzy uczniowie przyniosą ich całe pudełko, inni „nie znajdują” w domu żadnego. Bezguzikowcom warto pozwolić na to, aby przekonali posiadaczy całych zestawów do wypożyczenia jednego.

Faza wstępna (10 min.)

W początkowej fazie lekcji dobrze jest pozwolić uczniom na opuszczenie ławek i przegląd guzików koleżanek i kolegów. Takie działanie wywołuje zainteresowanie i ciekawość: *co się stanie?, po co nam te guziki?* Oglądanie guzików przyniesionych przez inne osoby sprzyja również dokładnemu przyjrzeniu się zarówno tym obcym, jak i własnemu. Warto też podkreślić wartość poznawania przedmiotu za pomocą różnych zmysłów: wzroku, słuchu (właściciel zwykle podkreśla walory posiadanego przedmiotu), dotyku (guziki mają różne faktury, grubości, wielkości). Takie wspólne eksplorowanie świata przedmiotów pomaga w gromadzeniu informacji niezbędnych do zwerbalizowania, a potem zredagowania opisu przedmiotu.

Polecenia dla uczniów:

1. Przyjrzyjcie się dokładnie przyniesionym guzikom. Gdy już to zrobicie, możecie zamknąć oczy i spróbować zbadać guzik wyłącznie za pomocą dotyku. Dotykajcie go palcami, a potem przyłóżcie do policzka. Czy jest ciepły, czy zimny; gładki czy chropowaty? Powąchajcie go. Macie na wszystko 3 minuty.
2. Teraz wyjdźcie z ławek i w podobny sposób zbadajcie guziki dwóch wybranych osób. Tym razem przeznaczmy na to 5 minut.

Faza zaangażowania (ok. 25 min.)

Aby uspokoić emocje i prawdopodobne lekkie zamieszanie, prosimy uczniów o zapisanie tematu lekcji. By utrzymać zainteresowanie uczniów, wyświetlamy (lub zapisujemy) na tablicy następujące pytania:

1. Jaki jest kształt Twojego guzika?
2. Jakiej jest wielkości?
3. Z jakiego materiału/tworzywa został wykonany?
(z plastiku, drewna, metalu, szkła, kamienia)
4. Jaka jest jego faktura?
(jest chropowaty, gładki, otoczony materiałem, śliski)
5. Jakiego jest koloru?
6. Co go odróżnia od innych guzików?
(Może ma jakąś cechę, która czyni go wyjątkowym?)

Warto przygotować karteczki z pytaniami do wklejenia (zwłaszcza dla tych, którzy piszą powoli; dla dzieci z dysgrafią/dysortografią czy obcokrajowców), aby uczniowie mogli skupić uwagę na istocie pytań, odpowiedzi na nie, nie na żmudnej i często dla nich frustrującej czynności przepisywania (Aneks_opis_guzika).

Karolina Kwak
Uniwersytet Jagielloński

część 1.

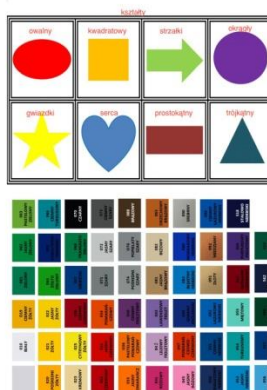
Załącznik – opis

dla uczniów z dysfunkcjami

1. Jaki jest kształt Twojego guzika?
2. Jakiej jest wielkości? (mały, duży, średniej wielkości, niewielki, sporych rozmiarów)
3. Z jakiego materiału/tworzywa został wykonany? (z plastiku, drewna, metalu, szkła, kamienia)
4. Jaka jest jego faktura? (jest chropowaty, gładki, otoczony materiałem, śliski)
5. Jakiego jest koloru?
6. Co go odróżnia od innych guzików? (Może ma jakąś cechę, która czyni go wyjątkowym? Na przykład: jego środek jest wklęsły, wokół dziurek ma szlaczek, jest pokryty plamkami, które wyglądają jak piegi.)

dla uczniów należących do mniejszości narodowych

1. Jaki jest kształt Twojego guzika?
2. Jakiej jest wielkości? (mały, duży, średniej wielkości, niewielki, sporych rozmiarów)
3. Z jakiego materiału/tworzywa został wykonany? (z plastiku, drewna, metalu, szkła, kamienia)
4. Jaka jest jego faktura? (jest chropowaty, gładki, otoczony materiałem, śliski)
5. Jakiego jest koloru?
6. Co go odróżnia od innych guzików? (Może ma jakąś cechę, która czyni go wyjątkowym? Na przykład: jego środek jest wklęsły, wokół dziurek ma szlaczek, jest pokryty plamkami, które wyglądają jak piegi.)

Festiwal kształtów, kolorów i faktur...

Prosimy uczniów, aby dobrze przyjrzeni się swoim guzikom. Szukamy wspólnych cech przedmiotów. Kolejno zgłaszają się osoby, których guziki są: okrągłe, kwadratowe, owalne, trójkątne itd.; duże, małe, średniej wielkości; plastikowe, metalowe, szklane, drewniane; chropowate, gładkie, obszyte materiałem. Następnie zwracamy uwagę na cechy szczególne guzików, decydujące o ich niepowtarzalności (zgłaszają je uczniowie).

Kolejno uczniowie tworzą opisy w zeszytach i nadają im intrygujące tytuły. (Chętni uczniowie, po zredagowaniu tekstu, mogą ozdobić go rysunkiem guzika.)

Polecenie dla uczniów:

Opisz swój guzik, wykorzystując pytania pomocnicze. Nadaj tytuł swojemu opisowi.

Faza podsumowująca (ok. 10 min.)

Chętne osoby odczytują swoje opisy. Zwracamy uwagę na to, czy wszystkie informacje zostały ujęte w zredagowanych tekstach. Wspólnie wybieramy najbardziej intrygujący guzik.

Lekcję kończymy pytaniem – zadaniem:

Czy Twój guzik ma jakąś tajemnicę? Opowiedz o niej.

Może to być praca domowa dla wszystkich lub dla chętnych. Zapewne znajdą się uczniowie, którzy nie zdążą sporządzić swoich opisów podczas lekcji. Takim osobom z pewnością nie należy dokładać kolejnego zadania.

Praca domowa:

Napisz opowiadanie, w którym przedstawisz historię swojego guzika.

Uczniowie otrzymują wskazówki:

1. Przemyśl, co chcesz napisać, zanim zredagujesz tekst.
2. Postaraj się, aby opowieść była ciekawa, a opisy barwne (opisuj tak, aby inni mogli sobie wszystko wyobrazić; pomogą Ci w tym przymiotniki).
3. Pamiętaj, aby praca miała wstęp, rozwinięcie i zakończenie. Zaznacz każdą część akapitem.
4. Dbaj o poprawność zapisu (zwróć uwagę nie tylko na ortografię i interpunkcję; postaraj się nie powtarzać tych samych wyrazów).
5. Nadaj tytuł swojej historii.

Możemy spodziewać się różnego stopnia skomplikowania treści – od opowiadań prostych, rozgrywających się w sferze dosłownych znaczeń, np. historii rodziny guzików, w których guzikom zostaną przypisane konkretne role członków rodziny (okazuje się, że guziki mogą mieć psy), po wielowymiarowe opowieści o rozbudowanej metaforze, w których guziki będą miały moc zmieniania świata na lepszy.

Warto poświęcić kolejną lekcję na głośne odczytywanie opowiadań, komentowanie ich, wspólną ocenę. (Temat takiej lekcji może brzmieć na przykład: **Na świat spojrzenie całkiem nowe rzucają historie guzikowe.**)

Temat: Lekcja kleksografii – każdy to potrafi!

Cel:

Podejmowane podczas lekcji działania mają służyć rozbudzaniu kreatywności oraz efektywnemu redagowaniu wypowiedzi oceniającej, zawierającej określenia nacechowane pozytywnie. Sprzyjają one także budowaniu poczucia własnej wartości; nabywaniu umiejętności doceniania pracy innych oraz otwartości na niestereotypowe rozwiązania.

Na lekcję każdy przynosi kartkę z bloku (nie powinna to być kartka papieru do drukarki, gdyż ta jest za cienka – szybko nasiąknie i pobrudzi ławkę) oraz nabój do pióra.

Ponieważ rozlewanie atramentu może generować nieprzewidziane skutki, warto przygotować kilka odbitek wykonanego wcześniej zestawu plam. To również ciekawe doświadczenie – zobaczyć, jak z tych samych kleksów powstają różne prace.

Faza wstępna

Nauczyciel odczytuje fragment *Akademii Pana Kleksa*, w którym jest mowa o lekcji kleksografii:

Kleksografia polega na tym, że na arkuszu papieru robi się kilka dużych kleksów, po czym arkusz składa się na pół i kleksy rozmazują się po papierze, przybierając kształty rozmaitych figur, zwierząt i postaci⁶.

Uczniowie robią na kartce jeden lub kilka kleksów, rozlewając je według własnego uznania. Składają kartkę na pół i tworzą odbitkę. Nadmiar atramentu usuwają, przykładając chusteczkę higieniczną. Nauczyciel musi kontrolować sytuację – dobrze, by zaopatrzył się w nasączone chusteczki czyszczące. Wśród uczniów mogą znaleźć się dzieci z osłabioną koordynacją ruchową, warto im pomóc w rozlewaniu atramentu, nie tylko po to, aby uniknąć pobrudzenia ławki czy ubrania, ale przede wszystkim dziecięcej frustracji oraz, często niewynikającego ze złych intencji, śmiechu innych.

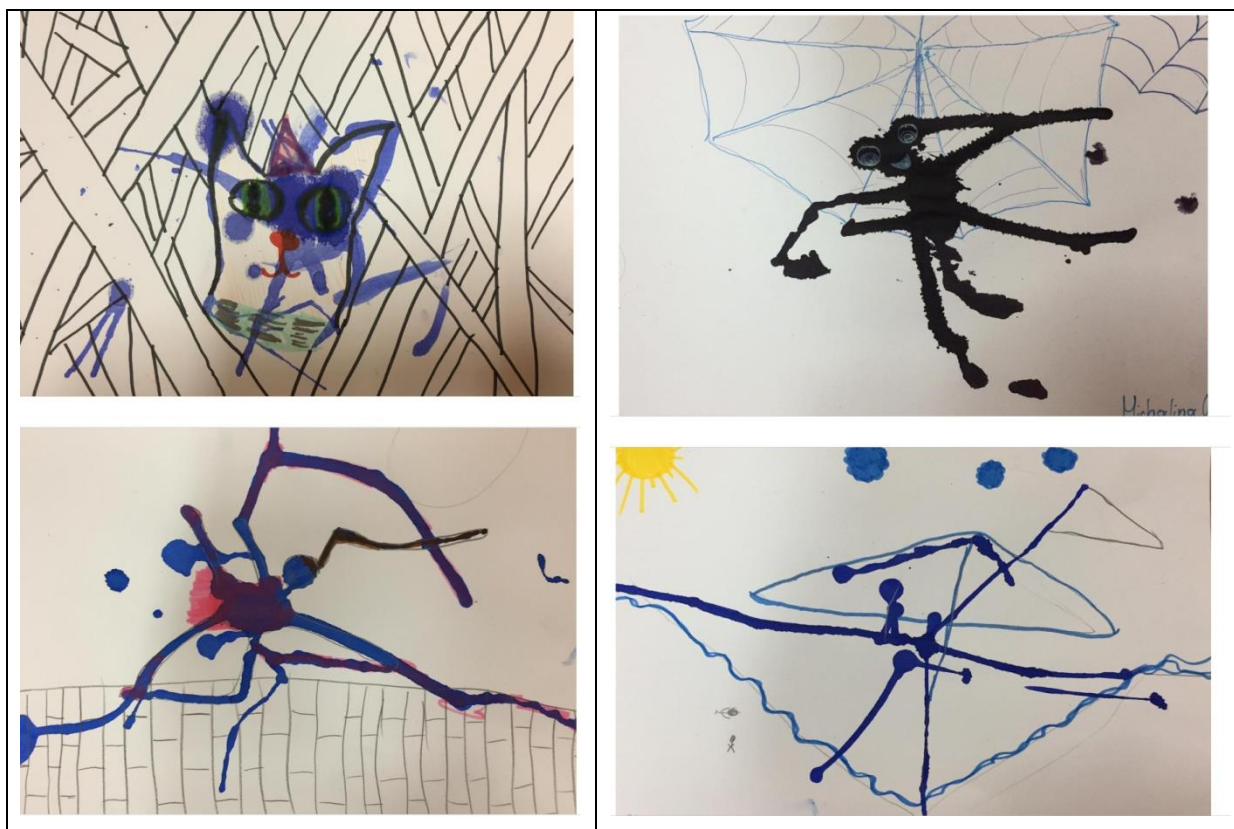
⁶ Tamże, s. 38.

Faza zaangażowania

Prosimy uczniów, by przyjrzeni się powstałym kształtom i zastanowili się, jakimi elementami można je uzupełnić, by powstały z nich obrazy. Uczniowie, według własnego upodobania, dorysowują pisakami, ołówkiem, kredkami dodatkowe linie, kropki, cienie...*Może zdarzyć się tak, że uczeń będzie potrzebował wsparcia ze strony nauczyciela, jakiejś podpowiedzi uruchamiającej wyobraźnię. Możemy pomóc mu, zadając pytania: Co przypominają plamy? W jakie kształty się układają: człowieka, zwierzęcia, przedmiotu, przestrzeni? A może przedstawiają jakąś sytuację?*

Przykładowe prace czwartoklasistów w załączniku Aneks_kleksografia.

Uczniowie, którzy uznają pracę za skończoną, zapisują w zeszycie zdanie:

Podczas lekcji kleksografii z mojego kleksa powstało arcydzieło! Obraz przedstawia...

i uzupełniają opis, za pomocą kilku zdań. Np. „Podczas lekcji kleksografii z mojego kleksa powstało arcydzieło! Obraz przedstawia karykaturę kota, który znajduje się na boisku

futbolowym. Kot ma sierść w dwóch odcieniach – ciemno- i jasnobrązowym. Jego oczy są duże i wielokolorowe. Dziwny gracz rzuca piłką do bramki. Mój kot bardzo mi się podoba.”

Faza podsumowująca – przegląd prac.

Układamy wszystkie prace w jednym miejscu, na przykład na podłodze, w jednej z części sali, aby każdy mógł je zobaczyć i ocenić. Doceniamy wyjątkowość i oryginalność prac. Podkreślamy, że każdy ma prawo do tego, by widzieć świat inaczej, na swój sposób. Dla jednej osoby plamy będą przedstawiały pająka, ktoś inny w tym samym zestawie kleksów dostrzeże baletnicę. Każdy uczeń wybiera prace, które uważa za najciekawsze (2-3) i zapisuje uzasadnienie swojego wyboru. Na koniec odczytujemy zredagowane wypowiedzi.

Pomocnicze sformułowania dla uczniów:

„Moim zdaniem praca Michała jest najciekawsza, ponieważ...”; „Rysunek Zosi zasługuje na uznanie ze względu na...”; „Obrazek Oli wyróżnia się...”

Kilka wyżej opisanych pomysłów zostało przetestowanych w czterech czwartych klasach. Lekcja kleksografii najlepiej udała się w klasie, w której dzieci poszły do szkoły jako sześćcioletnie. Prace, które dołączam, zostały wykonane przez nie. Historie guzików to dobry sposób na ćwiczenie formy opowiadania. Opowieści były odczytywane przez uczniów na głos, komentowane przez koleżanki i kolegów z klasy oraz nauczyciela. Szczególnie doceniona została pomysłowość autorów i autorek tekstów. Kufierki Pana Kleksa to propozycja zadania dodatkowego, dla chętnych. Podziwialiśmy prace, siedząc w kole – twórcy prezentowali kolejne przedmioty i opowiadali o nich. Zadawali związane ze swoimi pudełkami zagadki i odpowiadali na pytania koleżanek i kolegów. W naturalny sposób przypomnieliśmy sobie treść i podsumowaliśmy informacje związane z lekturą.